

נדרים לב

משה שווערד

1. תוספות יום טוב מסכת נדרים פרק ג משנה יא

שנאמר אם לא בריתי יומם וליילה. ואף על גב דתנן בפ' ב' דמגילה דאין מלין אלא ביום מ"מ הרי משעה שנימול הנה המצוה קיימת בגופו יומם וליילה.

2. שו"ת רע"א - קמא - סימן מב

אמנם נ"ל, דמ"מ צריך טעם להמנהג דסנדק מברך ולא המוהל, והוא ג"כ שלוחא דבי דינא להכנסת הברית, ובפשטות הוא יותר עיקר דעל הב"ד מוטל למול התינוק אבל אין החיוב למעשה תפיסת הבן על הברכיים, דאם מניחין הבן על השולחן ומלין אותו ג"כ המצוה כתיקונה:

ולזה צ"ל כיון דהב"י כ' בשם הר"ר מנוח, דאם האב הוא המוהל לא יברך להכניסו, דלא שייך ב' ברכות על מצוה אחת, ולזה נהי דלא קיי"ל כן מ"מ בליכא אב ודנין דשלוחא דב"ד יברך, בחרו יותר בתופס הבן ולא להמוהל שלא יברך ב' ברכות:

וא"כ י"ל דזהו במוהל דעלמא אבל באבי האב דלו שייכות ענין הברכה יותר מאחר, דאף דבמילה ל"א בסוגיא דהיכי דליכא אב דחייב אבי האב למולו, ורק לענין ללמדו תורה אמרינן כן בקדושין וילפינן מקרא והודעתם לבניך ולבני בניך, מ"מ י"ל דלענין ברכת להכניסו הוא שייך יותר, כי הלבוש [סי' רס"ה] כ' דיש מתמיהים למה יברך האב להכניסו, הא המוהל שלוחו, ושלוחו של אדם כמותו, וכיון שהמוהל מברך על המילה מה צורך לאב לברך להכניסו, הרי המילה היא בריתו של א"א, וי"מ דברכת להכניסו אינה כלל על המילה רק האב משבח ומברך לד' שמיום ההוא והלאה מוטל עליו עוד מצות אחרות הנגררות אחר המילה, והם שמצוה לפדותו אם הוא בכור וללמדו תורה ולהשיאו אשה, עיי"ש:

וכיון דבכלל הוא ללמדו תורה שזהו חיוב גמור על אבי אב הבן כדאיתא בקידושין, ועיין בכ"מ דמחויב אפילו לשכור מלמד ללמוד עם בן בנו, וא"כ להכניסו שייך יותר על אבי האב, גם י"ל דבהכנסת ברית עצמו שייכות יותר על אבי האב מעל אחר, כי מצינו במתני' סוף פרק ג' דנדרים גדולה מילה שאלמלא היא לא ברא הקב"ה עולמו, שנאמר אם לא בריתי יומם וליילה חוקות שמים וארץ לא שמתי ואמרינן שם [דף ל"ב] גדולה תורה שאלמלא תורה לא נתקיימו שמים וארץ שנאמר אם לא בריתי משמע דאם לא בריתי קאי אתרווייהו על מילה ועל התורה, והנה על התורה הפשט פשוט בריתי יום וליילה דכתיב בו והגית יומם וליילה, אבל על המילה אינה נוהגת בלילה, ובתוס' יו"ט נדרים כ' דפסקיה לקרא, אם לא בריתי, אזי יומם וליילה חוקות ש"ו לא שמתי, דהיינו את הכל לא שמתי, והוא דחוק, ויותר נראה דבאמת מילה ותורה שייכים להדדי, וכמ"ש בעוללות אפרים [מאמר שע"ב] שמילה חצונית היא סיבה למילה פנימית מערלת לב, כשימול ערלת לבבו אז יהי' חדרי לבו פתוחים להבין ולהשכיל עיי"ש, א"כ מילה מבוא למילת הלב להבין ולהשכיל בתורה ומצות, א"כ יש לומר דאם לא בריתי היינו ג"כ מילה דעי"ז בא לשערי תורה להגות יומם וליילה:

ומומתק בזה יותר דברי הלבוש דלהכניסו היינו על הגרירה ממצוה זו ללמוד תורה דזה נגרר מתוך המילה דיזכה למול ערלת לבבו להשכיל בתורה ומצות, וכיון דהחיוב גמור על אבי האב ללמדו תורה ממילא שייכות הברית יותר עליו, שזהו הגורם לבא לשערי התורה:

גם כיון דבכ"מ אמרינן בני בנים הם כבנים, יש לו שייכות לזה יותר מאחר, וכמ"ש הבאר שבע בספרו צדה לדרך [פ' בא] באורך על פדיון הבן אם רשאי אבי האב לפדות נכדו, אחר שהאריך דהב"ד או אחר יכולים לפדותו, כ' כש"כ וק"ו שאם מת האב קודם הפדיה שיכול אבי אביו לפדותו, שהרי הוא עדיף טפי לפדותו מאחר דבני בנים כבנים, הרי דיש לאבי האב קדימה בפדיה מאחר מטעם דבני בנים וכו' ה"נ י"ל לענין מילה: א"כ מכל הלין נראה דעכ"פ אם אבי האב הוא המוהל כיון דשייך עליו גם כן שהוא שליח הב"ד יש לבחור בו יותר לברך מן הסנדק, כן נראה לפי ענ"ד:

3. דף על הדף מסכת נדרים דף לא עמוד ב

בגמ': רבי יהושע בן קרחה אומר: גדולה מילה, שכל זכויות שעשה משה רבינו לא עמדו לו כשנתרשל מן המילה, שנאמר: 'ויפגשוהו ה' ויבקש המיתו'. כתב בספר מרפסין איגרא (עניני מילה ע' רמג): קשה, מדוע נענש משה

רבינו על שלא מל את בנו, והלא משה היה עסוק במצות הקדוש ברוך הוא ללכת למצרים, וכלל גדול הוא בתורה: "עוסק במצוה פטור מן המצוה"? ואין לומר שמשה נענש משום שבאותה שעה הוא עסק במלון ולא בהליכה בפועל למצרים, שכן במסכת סוכה (כה, א) מבואר, שהעוסקים במצוה פטורים מן המצוה אף בשעת חנייתו? ובשלמא לשיטת רש"י ותוספות (סוכה שם), שהעוסק במצוה אינו נפטר ממצוה אחרת אלא אם כן המצוה האחרת מפריעה לו לקיים את המצוה שעוסק בה, יש לומר שמכיון שבאותה שעה לא היה משה טרוד במצוה, שהרי הוא היה עסוק במלון, על כן לא חל עליו הפטור של "עוסק במצוה פטור מן המצוה". אך לשיטת "הגהות אשר"י" בשם ה"אור זרוע", שדין "עוסק במצוה פטור מן המצוה" נאמר גם כאשר ניתן לקיים את המצוה האחרת, מדוע אם כן נענש משה, והרי הוא עסק במצות הקדוש ברוך הוא ללכת למצרים?

עוד קשה, הלא אדם שנמנע מלמול את בנו אינו עובר אלא על מצות עשה בלבד, ומדוע נתחייב משה מיתה על שנתרשל במילת בנו?

[1] ויש ליישב את הקושיה הראשונה דהנה ב"ערוך לנר" (סוכה כה, א) מובאים שיטות תנאים כי העוסק במצוה אינו נפטר ממצוה שיש בה כרת, והואיל ובמצות מילה יש כרת על כן משה נענש למרות שהוא היה עסוק במצות הקדוש ברוך הוא ללכת למצרים.

[2] ואת הקושי' יש ליישב: שהרי נאמר "וסביביו נשערה מאוד", ובודאי מרע"ה הי' בכלל זה. [2] עוד י"ל בזה, במהרש"א (נדריים לא, ב) מבואר, כי לפני מתן תורה היה דינו של משה כדין בן נח, וכבר שנינו כי אזהרתן של בני נח זו היא מיתתן.

4. בגמ': אמול ואצא סכנה היא כו'.

במפרשים דקדקו אהא דאיתא בכריתות (ט' ע"א) ושמו"ר (י"ט ו') שבני ישראל מלו את עצמם בליל יציאת מצרים, וקשה דהא דהיו עומדים לצאת לדרך, והרי זה סכנה למול כדאיתא הכא. ותירץ אדמו"ר האמרי אמת זצ"ל (מובא בליקוט"י ר"פ וירא) שכמו מי שראה המרגליות שהיתה תלוי' בצוארו של אאע"ה נתרפא (ב"ב ט"ז ע"ב), ק"ו שע"י גילוי השכינה עצמה נתרפאו, וכיון שבאותו לילה של יציאת מצרים היתה גילוי שכינה, כמבואר בהגדה של פסח, ממילא מיד נתרפאו ויצאו לדרך.

5. תוספות יום טוב מסכת נדרים פרק ג משנה יא

שלא נתלה לו למשה הצדיק עליה מלא שעה. דיש זכות תולה כדתנן במ"ד פ"ג דסוטה. וא"ת טעמא מאי אין זכות תולה לעונש עון מילה ונ"ל דטעמא דכל המצות כולן הן חוץ לגופו וזו מצוה שבגופו היא לפיכך אין כח בשום מצוה לתלות עונש עונה:

6. ספר ברכת אברהם

מפני שנתעסק צמלון תחילה. הנה מאחר שכבר צמדין הביט זמנו למול כדמוכח מהא דאמול ולא סכנה היא, אי"כ הרי הי' מילה שלא בזמנו, וא"כ לפי מש"כ זשס* הגר"ח דצמילה שלא בזמנו עובר כל רגע צמלות עשה של מילה, וכמש"כ המג"א לגבי השציתו, אי"כ ל"ע מה דנאמר בגמ' ח"ו שנתרשל מהש רצנו מן המילה, הא ג"ז הוה ענין נתרשל מן המילה מה שנתעסק צמלון תחילה, וכמו בדוחה ליום אחר, ומשמע מזה דבאותו יום אינו עובר כל רגע, ול"ע.

7. הר"ן מסכת נדרים דף לא עמוד ב

גמ'. אמול ואצא סכנה היא - **אם ילך בדרך תוך ג' ימים דכל ג' ימים כאיב ליה**, דכתיב ויהי ביום השלישי בהיותם כואבים [1] **ולאו למימרא דביום השלישי כאיב ליה טפי מיומא קמא** אלא לכך המתינו שמעון ולוי עד יום השלישי כדי שיהיו חלושין ביותר שנכאבו ג' ימים והכי מוכח בפ' ר"א דמילה (שבת קלד:).

8. רבנו בחיי על בראשית פרק לד פסוק כה

כ(ה) ויהי ביום השלישי בהיותם כואבים. [2] ידוע מדרך חכמת הטבע כי כל שלישי חלוש בכל הנבראים כולם, בין שהוא יום שלישי ללידה בין שהוא יום שלישי לימות העולם, שהרי יום שלישי כוכב מאדים, ומפני זה יגדל הכאב בכל מכה ביום השלישי ויהיה הנימול ביום השלישי למילה יותר חלוש.

9. הר"ן מסכת נדרים דף לב עמוד א

שנתעסק במלון תחלה - שנאמר בדרך במלון דמשמע דמיד שבא מן הדרך נתעסק במלון והיה לו למול מתחלה וכ"ת היאך ימול כיון שהיה לו עדיין לצאת בדרך י"ל דאותו מלון סמוך למצרים היה ובאורחא פורתא ליכא סכנתא.

10. ר"ן נדרים דף לב/א

הוי אומר זה התינוק - שנעשה חתן ע"י ברית:

11. פירוש הרא"ש על נדרים דף לב/א

הוי אומר זה התינוק. שמחתנין אותו במצוה ראשונה:

12. שיטה מקובצת על נדרים דף לב/א

כי חתן דמים. משמע הקרוי חתן היה רוצה לעשות דמים והתינוק קרוי חתן שנתחתן בהקדוש ברוך הוא על ידי הברית. שיטה. ומסיים הרא"ש ז"ל, על שנתחתן בהקדוש ברוך הוא נקרא חתן על דין ואירשתיך לי. עד כאן:

13. מהר"ץ חיות מסכת נדרים דף לב עמוד א

גמרא מיד ותקח צפורה צור ותכרות את ערלת בנה. נ"ב (בע"ז כ"ז ע"א) איכא פלוגתא אם אשה תוכל למול את התינוק ולכאורה איך יפרנס האוסר את אשה למול עובדא דצפורה. ובגמרא שם הקשו באמת מצפורה. ותרצו שם דעשתה שליח לאחר שימול. ובכ"ז קשה מדוע נזכרה צפורה בפרשה. ועוד דהרי האשה אינה מצווה למול בנה. רק החוב מוטל על האב. ונ"ל דמכאן ראיה לשיטת הרמב"ם פ"י מהל' מלכים דבני קטורה חייבים במילה. ומדין הוא מבני קטורה (בראשית כ"ה) וצפורה שהיתה מזינית היתה חייבת במילה. דבב"ב לא מצינו החילוק בין איש לאשה. עיין יפה תואר פ' לך. ומפ"ז גם עליה חל החיוב כמו למשה. וראתה שמשה נתרשל ועמדה ומהלה את בנה. מפני שגם עליה מוטל החוב. וגם היא בכלל העונש ונכון:

14. שו"ע יו"ד סימן רסד

(א) הכל כשרים למול; אפילו עבד אשה ... הגה - וי"א דחייבים לחזור ולהטיף ממנו דם ברית. (טור בשם סמ"ג). וכן עיקר.

15. מהרש"א על נדרים דף לב/א

שאיין לך מי כו' כאברהם לא נקרא תמים כו'. מבואר כמ"ש המורה פ"ט ח"ג כי לא נתנה מצוה זו להשלים חסרון יצירה רק להשלים חסרון המדות עכ"ל ולזה אמר שאין לך מי שהיו בו כל המעלות כאברהם שאין לך כו' אעפ"כ לא נקרא שלם ותמים במעלות המדות אלא עד שנימול ולזה אמרו כשא"ל הקב"ה היה תמים אחזתו רעדה כי חשב אברהם שמא יש בו דבר מגונה ומום ביצירה וכיון שא"ל אח"כ את בריתי גו' שהוא מום וגנאי הערלה נתקרה דעתו שאין מום זה חסרון ביצירה שכל אדם כן נברא אלא שזה הוא חסרון המדות ובהסתלקו אהיה שלם ותמים במדות וז"ש ג"כ כל המתמם ומשלים עצמו במדות כאברהם יש לו מעלה גדולה על יצירה כי השעה עומדת לו לבטל מזל שעה של היצירה כדלקמן באברהם וק"ל:

16. בן יהודע על נדרים דף לב/א

ובאופן אחר נ"ל בס"ד, שנקרא תמים ע"י מצות המילה. דידוע אברהם אבינו ע"ה אחוזי בחסד, גם ידוע ע"י המילה יהיה גילויי החסדים. ובוה פרשתי בס"ד מילה ראשי תבות הנה מלאכי ילך לפניך [שמות ל"ב ל"ד], והיינו מלאכי אותיות מיכאל שהוא שר החסד, ילך לפניך ע"י מצות המילה, וידוע כי החסדים נקראים בשם מים, והם המתגלים ע"י מצות המילה אשר נעשית באות ברית קודש, וידוע ת"ו רומז על ברית קודש שנקרא אות, כי הוא אות המבדיל בין זכר לנקבה, ואות ת"ו

הוא רוצה לומר אות כמו והתיות תו על מצחות האנשים [יחזקאל ט' ד'], ולכן נקרא אברהם אבינו ע"ה תמים ע"י מצות המילה, כי ת' רומזת לאות ברית קידש, ונשאר מים שהם סוד החסדים הנקראים מים, וצירוף ת' עם מים הוא תמים, ולכן אמר לו הקב"ה לאברהם אבינו התהלך לפני, רוצה לומר כשר החסד שהוא מיכאל שהוא שר הפנים, וזהו התהלך לפני כשר הפנים שהוא מיכאל, והיה תמים, ת' מים שתמשך חסדים במצוה הנעשית בת"ו שהוא אות ברית קודש, והיה שלם באותיות תמים, ולכן אמר לו השי"ת ואתנה בריתי ביני וביניך, שע"י המצוה של ברית קודש אתנה לך שפע חסדים שהם ביני וביניך, בסוד אהבה מסותרת, כי החיצונים אין להם יניקה מן החסדים:

17. מהרש"א על נדרים דף לב/א

אלמלא תורה כו' שנאמר אם לא בריתי יומם ולילה גו'. משמע ליה דהאי ברית תורה היינו ברית של יומם ולילה
דכתיב ובתורתו יהגה יומם ולילה וק"ל:

18. שערים מצויינים בהלכה

גדולה תורה כו' אם לא בריתי יומם ולילה
כו'. צ"ע הניחא אם דרשינן הקרא על
לימוד התורה דהמצוה ביום ובלילה דכתיב
(תהלים א-ב) "ובתורתו יהגה יומם ולילה",
אבל מצות מילה הוא דוקא ביום, ואם מל
בלילה איכא פלוגתא אם צריך להטיף דם
ברית, ע"י בשו"ע וברמ"א (י"ד סי' רסב),
וצ"ל דהמצוה ניכרת בו ביום ובלילה, כדאיתא
במס' מנחות (מג:): בשעה שדוד המלך ראה
עצמו במרחץ אמר אוי לי שהנני ערום בלא
מצות, ונזכר בהמילה שבבשרו ונתיישרה
דעתו. וע"י בדברינו במס' סוטה (י:).

19. מהרש"א על נדרים דף לב/א

גדולה מילה שאלמלא מילה לא נתקיימו שמים וארץ גו'. ויש לדקדק אם קיום העולם גם בשביל המילה ה"ל
למחשבי' במתני' גבי על ג' דברים העולם קיים על הדין כו' גם למ"ד שאלמלא תורה לא נתקיימו כו' הרי
תורה נמי בכלל קיום העולם ולא חשיב התורה בכלל מקיימי עולם אלא בכלל מעמידי עולם כמו שמחלק
הטור בשם רבינו יונה וי"ל דהתם לא חשיב אלא ג' מקיימי עולם בין איש לחבירו כמ"ש הטור כי אלמלא
הדין כל דאליה גבר וכן האמת כו' וכן השלום כו' ע"ש אבל הכא קאמר דעולם כולו שהם חקות שמים וארץ
נתקיימו אי למר בשביל מילה ולמר בשביל תורה וק"ל:

20. רש"י מסכת שבת דף קנו עמוד א

אין מזל לישראל - דעל ידי תפלה וזכות משתנה מזלו לטובה.

21. תוספות מסכת שבת דף קנו עמוד א

אין מזל לישראל - והא דאמר רבא בשילהי מו"ק (דף כח. ושם) בני חיי ומזוני לאו בזכותא תליא מילתא אלא
במזלא תליא מילתא מכל מקום על ידי זכות גדול משתנה אבל פעמים שאין המזל משתנה כדאמר ביבמות פרק
החולץ (דף נ. ושם) זכה מוסיפין לו לא זכה פוחתין לו (דאין מזל לישראל).

22. מהר"ל חדושי אגדות על נדרים דף לב/א

אין מזל לישראל. פירוש מצד שם ישראל שהוא השם החביב אין מזל להם, אבל מצד שם יעקב, ומכ"ש מצד
הפרט של כל אחד ואחד, שאף ששם ישראל נקרא על כל יחיד ויחיד, אין היחוד כלל ישראל, ומצד הזה בודאי
יש לו, אבל מ"מ מאחר שאין מזל להם מצד שם ישראל הוא לכלל ישראל, ובאותה מדריגה אין ישראל תחת

המערכת כלל לכך מועיל דבר זה קצת לכל יחיד ג"כ שהרי הוא תוך הכלל שעליהם נקרא שם ישראל, ולכך שם ישראל שהוא לכלל ישראל מגין על האדם אף כנגד המזל, כדאיתא בפרק מי שהחשיך (שבת קנ"ו, א') כי מצד הזה דביקים ישראל במעלה העליונה שיש להם מצד הזה יש בטול למזל שלהם:

23. SEE ADDENDUM "אין מזל לישראל"

24. בן יהודע על נדרים דף לב/א

שם והא בלמ"ד אל"ף כתיב. קשא וכי אם הוה כתיב בלמ"ד וא"ו מי ניהא. ונ"ל בס"ד דהמקשן הבין כונת רבי לוי למילף זה מהאי קרא דקאמר, אם לא נחש ביעקב אין קסם בישראל, הא אם יש נחש אז פועל הקסם, וא"כ שמע מינה כל המנחש לו נחש, כי נחש וקסם ענין אחד הם, ושורש [אחד] יש להם, והכי מקשי והא קרא בלמ"ד אל"ף כתיב, דנקיט קרא למילתא על מי שאין לו נחש, ולכן גם רבי לוי הוה ליה למנקט כסגנון הכתוב, לומר כל מי שאינו מנחש אין לו נחש, ולמה נקיט מילתיה על המנחש, ותירץ דאין כונת רבי לוי ללמוד דבר זה מגוף הפסוק הזה, דכתיב כי לא נחש, אלא קאמר כן מסברא, דכך הסברא מחייבת המנחש לו נחש משום מדה כנגד מדה, ואייתי האי קרא לאו למילף מניה כדי שתאמר הוה ליה למנקט כמו סגנון הכתוב, דאיירי באינו מנחש, אלא אייתי האי קרא לדוגמה, לומר מצינו דוגמה למדה כנגד מדה זו, בהאי קרא דכתיב כי לא נחש וכו' שהוא רוצה לומר, כיון דלא נחש ביעקב לכן לא קסם בישראל:

25. רא"ש (פירוש לש"ס) מסכת נדרים דף לב עמוד א

מפני מה נענש אברהם אבינו ע"ה ונשתעבדו בניו כו'. אף על פי שעבירת העונש מפורשת על אומרו במה אדע מ"מ עבירה זו הענישתו להיות נופל בבמה אדע:

26. הר"ן מסכת נדרים דף לב עמוד א

שעשה אנגרייא בתלמידי חכמים - שהוליכן למלחמה כדכתיב וירק את חניכיו דהיינו בני אדם שחנך לתורה.

27. הר"ן מסכת נדרים דף לב עמוד א

שנאמר תן לי הנפש - ואברהם אבינו נתנם לו ואילו עכבן לעצמו היה מכניסן תחת כנפי שכינה.

28. מהרש"א על נדרים דף לב/א

שהפריש מלהכנס כו' שנאמר תן לי הנפש גו'. מלך סדום אמר כן לאברם אלא שלא הי"ל לקבל דבריו להחזיר לו נפשות השבי שהרי זכה בהן מן ההפקר והיה לו להכניסן תחת כנפי השכינה אצלו כמ"ש פ' חלק ואת הנפש אשר עשו בחרן אברהם גייר את האנשים ושרה גיירה את הנשים:

29. רא"ש (פירוש לש"ס) מסכת נדרים דף לב עמוד א

שהוריקן בתורה. זרזן בזכות התורה ובשבילה נצחו במלחמה:

30. רמב"ם יד החזקה הלכות עבודת כוכבים פרק א

(ג) ... [1] וכן ארבעים שנה הכיר אברהם את בוראו

31. מהר"ל חדושי אגדות על נדרים דף לב/א

בן ג' שנים הכיר את בוראו. כי אלו ג' שנים הם נגד שני ערלה ועליו נאמ' (ויקרא י"ט) ונטעתם כל עץ מאכל שלש שנים יהיה לכם ערלים ובשנה הרביעית יהיה כל פריו קדש הלולים, וכמו שמבואר במדרש בפרשת קדושים וכאשר היה בן ג' הוסרה הקליפה והיה כולו מקודש. ותדע עוד להבין ענין אלו ג' שנים שהכיר את בוראו, כי כבר התבאר כי האדם הוא בכה ויוצא אל הפעל ולא מתחלת בריאתו בפעל, וכאשר מצאנו כי האילן הוא בכה ג' שנים ולכך פירות שלו אסורים עד ג' שנים, ואח"כ הוא יוצא אל הפעל, לכך אברהם ג"כ היה יוצא אל הפעל כאשר (הוא) [היה] בן ג' ואז הכיר את בוראו:

32. מהרש"א על נדרים דף לב/א

בן ג' שנים שנאמר עקב אשר שמע גו' חושבניה כו'. נראה שתחלת ידיעתו להכיר בוראו היה בן ג' שנה מיהו לא נחשבו לו ימי תורה עד נ"ב שנים שאז נשלם ידיעתו לרבים כדאמרינן פ"ק דע"ז ב' אלפים ימי תורה גמירא דמתחילין מנ"ב שנין שנאמר בו ואת הנפש גו' והרמב"ם בספר המדע ח"ד כתב בן מ' שנין הכיר אברהם את בוראו ע"ש וכבר השיג עליו הראב"ד מדהכא וק"ל:

33. רמב"ם יד החזקה הלכות עבודת כוכבים פרק א

[השגת הראב"ד - ובן ארבעים שנה הכיר אברהם את בוראו א"א יש אגדה [2] בן שלש שנים שנאמר עקב אשר שמע אברהם בקולי מנין עקב].

34. מדרש רבה בראשית - פרשה ל פסקה ח

(ח) תמים היה בדורותיו בר חטייא אמר כל מי שנאמר בו תמים השלים שניו למדת שבוע היה אמר רבי יוחנן כל מי שנאמר בו היה מתחלתו ועד סופו הוא צדיק התיבון ליה והכתיב אחד היה אברהם וירש את הארץ מעתה הוא תחלתו והוא סופו אמר להון אף היא לא תברא דהא רבי לוי בשם ריש לקיש אמר בן ג' שנים הכיר אברהם את בוראו וכו' [3] ר' חנינא ור' יוחנן תרוויהון אמרין בן ארבעים וח' שנה הכיר אברהם את בוראו

35. שערים מצויינים בהלכה

שם ע"ב השטן בחושבניה תלת מאה ושיתין וארבעה. כתב הר"ן דימות החמה שס"ה ימים, א"כ איכא חד יומא דלית ליה רשותא למשטן דהיינו יוה"כ. קצת תמוה דהרי זהו גמרא מפורשת ביומא (כ.). ושם (נט: ד"ה לכפרה) כתבנו, דמוכרח שיהיה כן שלא יהא לו רשות ביום זה, משום דקי"ל (שם פה:) דעצם היום מכפר, ואם היה לו כח ורשות בו ביום א"כ יש לו אחיזה ביום זה, ואין קטגור נעשה סניגור, עי' שם ההסבר.

36. מהרש"א על נדרים דף לב/ב

גמ' השטן חושבניה כו'. שורשו שטן בלא ה' וכן נמצא בכמה מקראות בלא ה' אבל דרשו ליה השטן בה' משום דהיכא דמשתעי קרא במלאך המשחית כתיב השטן בה' בכל מקראות באיוב גם בזכריה לרמוז על שטן הידוע וע"כ גם ה' בכלל החשבון לרמוז דכל השנה שס"ד ימים הוא שטן הידוע להשטין נגד בוראו כמ"ש באיוב ובזכריה השטן בה' חוץ מיום א' בשנה דהיינו יוה"כ אין לו כח להשטין כמ"ש שישאל דומין אז למלאכים ואין להאריך וק"ל:

37. רא"ש (פירוש לש"ס) מסכת נדרים דף לב עמוד ב

איש מסכן וחכם זה יצה"ט. כדכתיב טוב ילד מסכן וחכם וזהו יצ"ט שהוא ילד בשנים כנגד יצה"ר שהוא פחות ממנו י"ג שנה וחכמתו בזויה שאין האברים נשמעין לו:

38. שיטה מקובצת על נדרים דף לב/ב

ומצא בה איש מסכן וחכם. הורה באמרו ומצא בה כי תחלה נתן באדם יצר טוב מיהא. וכן משמע מדבריהם כאמרם אימתי ניתן באדם יצר הרע באדם משעה שננער לצאת ממעי אמו שנאמר לפתח חטאת רובץ. וידוע הוא

שיצר הטוב ניתן בו משעה שיש חיות באיבריו שאז נתנה בו נשמה. וקרא ליצר הטוב מסכן לפי שהאיברים אין נותנים לו ממשלה כלל והוא מסכן וחכמתו בזויה.

39. ספר שלמי נדרים דף לב/ב

בפי' הרא"ש ד"ה איש מסכן וחכם זה יצר הטוב כדכתיב טוב ילד מסכן וחכם וזהו יצר טוב שהוא ילד בשנים. כנגד יצר הרע שהוא פחות ממנו י"ג שנה כו' עכ"ל. וזה היפך ממ"ש הש"מ על מאמרם ומצא בה איש מסכן חכם. וז"ל הורה באמרו ומצא בה כי תחלה ניתן באדם יצר טוב. וכן משמע מדבריהם באמרם אימתי ניתן באדם יצר הרע משעה שנעדר לצאת ממעי אמו שנאמר לפתח חטאת רובץ וידוע שיצר טוב ניתן בו משעה שיש חיות באבריו שאז ניתן בו נשמה. וע' בנדה (דף ל ע"ב) ומלמדים אותו כל התורה כולה כו' וכיון שיצא לאויר העולם כו'. אכן מאמרי רז"ל שניהם אמת וצדקו יחדיו. דלאחר שיצא לאויר העולם היצה"ר קודם בזמן משנעדר לצאת ממעי אמו והיצר טוב לאחרונה יסע בשנת י"ג והוא קודם במעלה:

40. תוספות מסכת נדרים דף לב עמוד ב ד"ה להוציא כהונה

להוציא כהונה משם - תימה דאברהם נמי היה מזרעו של שם [1] וי"ל דמכל בניו של שם קאמר ולבסוף ניטל משאר בניו וניתנה לאברהם לבדו [2] א"ג י"ל לפי שלא היה בכור בכל בניו ולא היה לו לירש הכהונה מן הדין אלא דוקא הבכור.

41. הר"ן מסכת נדרים דף לב עמוד ב

לפיכך הוציאה מאברהם - [3] ואף על פי שאברהם מזרעו של שם לא זכה בכהונה מחמת שם אלא מחמת עצמו והיינו דאמרינן הוא כהן ואין זרעו כהן כלומר שלא זרעו בכהונה מחמתו מש"ה נטלה מכל שאר זרעו של שם ונתנה לאברהם.

42. מהר"ל חדושי אגדות על נדרים דף לב/ב

כיון שהקדים ברכת אברהם וכו'. דע כי פי' זה, כי שם היה אל חלק השם ולכך נקרא שם לפי שהיה חלק הש"י, ולכך היה כהן לאל עליון, ומפני שראוי שהכהן יהיה הש"י ראשון אליו שכל מחשבתו אל הש"י שהוא כהן שלו משרת לו, ואצל שם לא היה זה, ולפיכך היה מקדים שם אברהם קודם הזכרת השם כי האדם קרוב אליו יותר. ולא שהיה אומר שם כי יש לאברהם קדימה אל הש"י, ח"ו לומר דבר זה רק מפני כי לא היה מדריגת שם שיהיה לו הש"י ראשון, כמו שהוא ראוי למי שהוא כהן אל הש"י שהוא יתברך ראשון אליו לגמרי מבלי שום הסרה ממנו, ולכך נטלה הכהונה מזרעו של שם ונתנה לאברהם ולזרעו, כי אל אברהם הש"י ראשון מכל דבר בעולם, ודבר זה מופלג איך היה ראוי לצאת הכהונה מן שם ולא הוציא רק מן אברהם:

43. בן יהוידע על נדרים דף לב/ב

... ובני יידי כה"ר יעקב נר"ו פירש, שם חשב לברך אברהם אבינו ע"ה תחלה, להמשיך ע"י ברכתו שפע לארץ, ואח"כ בירך את הקב"ה להמשיך שפע ע"י ברכתו לשמים, כסדר דנקיט להו בבריאה (אח"כ), כאומרו [בראשית ב' ד'] ביום עשות ה' אלקים ארץ ושמים, דארץ נבראת תחלה, ונענש מדה כנגד מדה, הוא הקדים ברכה של הנשפע קודם ברכה של המשפיע, לפיכך הכהונה שהיא משפעת לעולם, כי הכהנים הם המברכים לישראל, תלקח ממנו ותנתן לאברהם, ועוד נענש מדה כנגד מדה, הוא לא הקדים ברכה של הקב"ה שדינה להיות היא ראשונה, לכך הכהונה שנותנת לבעלה חלוקה ראשונה, דכתיב [ויקרא כ"א ח'] וקדשתו, לכל דבר שבקדושה לברך ראשון ולפתוח ראשון וליטול מנה יפה ראשון [גיטין ג"ט ע"ב], תלקח ממנו ותנתן לאברהם, שנתן כבוד לברכתו, שעשאה ראשונה, אע"פ שצריכה להיות אחרונה. עד כאן דבריו נר"ו:

שני סוגי תשובה, יום הכיפורים, ואמירת "כל נדרי" ❖ - אַז ישיר ❖ רמז

ומופרש שהוא ארץ ישראל. כמו כן, יש את השנים כולן, והמובחר והמופרש שבשנים, היא שנת השבע, שנת השמיטה, וכן בכל הדברים כולם. יום הכפורים, שהוא היום המובחר שבשנה, זהו היום בו הכהן הגדול, שהוא המופרש והמיוחד מכל הכהנים ובני ישראל, נכנס לפני ולפנים, אל המקום המובחר והמופרש מכל המקומות, [שנמצא בבית המקדש שהוא מופרש משאר המקומות שנמצא בארץ ישראל וכו'], והמובחר והטוב מכל הענינים מתאחד, כדי להביא לכלל ישראל את כפרתם.

❖ זמן אדם ומקום.

חז"ל במסכת יומא (דף כ') גילו לנו, שביום הכפורים, אין לשטן רשות לקטרג, וזהו היום היחיד בשנה שהשטן מושבת.

אמר ליה שטן ביומא דכיפורי לית ליה רשותא לאסטוני מומאי אמר רמי בר חמא השטן בגמטריא תלת מאה ושיתין וארבעה הוי תלת מאה ושיתין וארבעה יומי אית ליה רשותא לאסטוני ביומא דכיפורי לית ליה רשותא לאסטוני.

השטן בגימ' 364, שמרמז לזה, שהרשות נתונה לשטן לקטרג במשך כל ימות השנה זולת יוה"כקכב.

יום זה א"כ, אינו כשאר הימים אלא שונה הוא במהותו! קכג

קכב. חשבון זה הולך לפי מנין ימות החמה.

קכג. עי' בכלי יקר (פרשת אחרי מות, ויקרא טז. ב) שביאר ענין זה וז"ל:

... כי אם ביום כיפור שכל ישראל נמשלו ביום ההוא למלאכי השרת שהם למעלה מן הזמן ואין הזמן שולט בהם. על כן דומה יום קדוש זה כאילו אינו מכלל העת והזמן, כי כל ימות השנה בכלל העת דהיינו הזמן. חוץ מיום זה. ורמז לדבר השטן עולה שס"ד וימות החמה במספר שס"ה. להורות שבכל ימות השנה שהשטן והיצר הרע שולט בבריות כולם בכלל העת. חוץ מיום זה שאין לשטן ממשלה בו על כן אינו בכלל העת של כל ימות השנה אלא הוא עומד בעצמו ובדל מכל ימות השנה. וכשאמר ואל יבוא בכל עת,

בפסוק בפרשת אחרי מות נאמר, שבזמן כניסת הכהן הגדול לפני ולפנים, אסור לאחרים להיות שם ולראותו.

וכל אדם לא יהיה באהל מועד בבאו לכפר בקדש עד צאתו וכפר בעדו ובעד ביתו ובעד כל קהל ישראל.

ובספר שפתי כהן עה"ת (ויקרא טז, יז) הביא את דברי המדרש, שהקשה, והלא הכהן עצמו אדם הוא, ומאי כתיב וכל אדם לא יהיה ומתרחץ במדרש שם, שביום הכפורים אין הכהן הגדול נחשב לאדם, אלא דומה למלאך, והביאור הוא, שהוא מתנתק מהחייבור התמידי אל עולם הגשם, כדי שיוכל לעמוד לפני קונו לכפר על בני ישראל, וז"ל הש"ך שם:

עוד במדרש (שם) וכל אדם, וכאן גדול לא אדם היה. אמר רבי פנחס בשעה שהיה רוח הקודש שורה עליו היו פניו בוערות כלפידים שנאמר (מלאכי ב, ז) 'כי שפתי כהן ישמרו וגו' כי מלאך ה' הוא', הוא מלאך ולא אדם. וכתב ריקאנטי ז"ל כל זה כדי שיתיחד עבד עם אדוניו ביחוד בלתי אמצעי אחד באחד יגשו ורוח לא יבוא ביניהם, ובענין דנטיל ברכאן בחשאי, כי אין הברכה מצויה אלא בדבר הצנוע עד כאן.

א"כ אדם זה [הכהן הגדול] אינו אדם כשאר האנשים!

הגאון רבי אביגדור נבנצאל שליט"א בשיחות ליום הכפורים (עמ' ל"ז), מפנה לדברי חז"ל, שהגדירו את קודש הקדשים במונחים על טבעיים:

ביום הכיפורים, נכנס הכהן-הגדול לקודש-הקדשים; מקום, עליו אומרים חז"ל שחוא "מעל למקום": כשמדדו את שטח קדוש-הקדשים לפני שהיניחו בו את ארון הברית, היה גודלו ארבע-מאות אמות רבועות, וכשמדדו את השטח הפנוי לאחר ששמו בו את הארון - היה גדול השטח שווה! (ב"ב דף צ"ט ע"א

רמז שלא יבוא כלל בשום יום שהוא בכלל העת, כי אם ביום שאינו בכלל העת והוא ביום מחילה וסליחה, שישראל נמשלו בו למלאכי השרת שאינם נופלים תחת העת, ואינו בכלל ימות השנה שהשטן המוחטיא מושל בהם...

שני סוגי תשובה, יום הכיפורים, ואמירת "כל נדרי" ❦ • אז ישיר ❦ רמט

- עי' שיחות לספר שמות, עמ' קעח). רוצה לומר: לקודש- הקודשים יש בחינה על טבעית. כניסת הכהן- גדול למתחם נסי זה ב" בתשרי, פירושה התחברות עם הבלתי-טבעי, עם הבלתי-מוגבל במגבלות העולם- הזה. ולא בכדי, רשאת ונעשית הבניסה לעל- טבעי, ביום שכולו על- טבעי!

הכהן- הגדול - הוא נציגו של הכלל; הוא האיש הנכנס אמנם בפועל לפני ולפנים - אך נשמות ישראל כולן, צועדות עמו בחרדת-קודש מבית לפרוכת, כשהן ספוגות שפע אלקי שמעל לזמן ולמקום.

יום נעלה זה הינו שעת-כושר נפלאה, להגיע להשגות שקשה לזכות בהן בשער ימות השנה; הזדמנות- פז, לבוא בשערי עולם- התשובה...

קודש הקדשים איננו מקום ככל המקומות, אלא המציאות הטבעית איננה תופסת שם. שטח קודש הקדשים לא השתנה אחרי שהכניסו את הארון, כיון שאין הטבע שולט שם!

זהו א"כ, הפלא של עבודת יום הכפורים, אדם שדומה למלאך, מופשט מעולם הגשם, נכנס למקום שבו אין לטבע שליטה, מקום שונה בתכלית משאר המקומות, ביום שאיננו כשאר הימים, אלא שונה בתכלית משאר הימים. יום הכפורים הוא הזמן, שהטבע מפנה את מקומו, זהו הזמן בו יכולים אנו לחזור אל העבר [נגד ההנהגה הטבעית של העולם], כדי לתקן את החטאים ואת פגמי העבר.

לכל אחד ואחד מאיתנו, יש ביום הכפורים [ברובד מסויים], את האפשרות להצטרף אל הכהן הגדול במסעו אל מעבר למגבלות הטבע, להעלות את עצמנו מעל ומעבר לגבול החומרי, לנסוק אל מקום שאיננו מקום, ואת כל זה אפשר להשיג, רק ביום שאיננו יום, יום מיוחד בשנה ששונה במהותו משאר ימות השנה. על ידי מסע זה, יכול כל אחד ואחד, להגיע למוצב שיש לו את האפשרות לתקן את חטאיו ופגמיו למפרע, ללא מגבלות הזמן.